

تولید و تجارت گل و گیاهان زینتی با دشواری پیش می‌رود

اشاره:

جهش صادرات غیرنفتی در سومین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۸۳-۱۳۷۹) از اولویت برخوردار است. تحقق این امر نه تنها به باروری استعداد های اقتصادی کشور و رشد تولید ملی کمک بسزایی دارد، بلکه در رفع مهمترین معضل و دغدغه اقتصادی یعنی بیکاری مؤثر خواهد بود. با این وصف تلاش و برنامه‌ریزی برای رونق و تنوع‌بخشی به صادرات غیرنفتی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

ایران کشوری چهارفصل و برخوردار از تنوع آب و هوایی و اقلیمی است که استعداد بالقوه بسیاری برای تولید انواع گیاهان و رونق کشاورزی و باغبانی دارد و بهره‌گیری از این استعداد و مزیت اقتصادی ضروری است. بخش وسیعی از خاک ایران در شمال، مرکز و جنوب غربی کشور مستعد پرورش انواع گل‌ها و گیاهان زینتی است و بازار بالقوه مؤثری برای این تولیدات در کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس، همسایگان شمالی و حتی در بازارهای دور شرق آسیا و غرب اروپا وجود دارد.

با وجود تلاش‌هایی که در این زمینه صورت گرفته، اما سرمایه‌گذاری‌ها و اقدامات انجام شده برای بهره‌گیری بهینه از این مزیت در راستای تولید و صادرات کافی نبوده و نیست و تلاش‌های بیشتری را می‌طلبد. در این مقاله به بررسی وضعیت تولید و صادرات گل و گیاهان زینتی ایران در سال‌های اخیر می‌پردازیم.

ایران کشوری چهارفصل است. آن زمان که در شمال این سرزمین تاریخی برف بر زمین می‌نشیند، در جنوب کشور (خوزستان و هرمزگان) موسم پرورش گل‌های زینتی است. در شرق اراک، شهری کوچک (محلات) با چشم‌اندازی زیبا خودنمایی می‌کند که «هلند ایران» نام گرفته و سرزمین پرورش انواع گل‌های زینتی است. این شهر که در چند کیلومتری حاشیه کویس قرار گرفته، شهر گل و گیاه ایران است. در شمال ایران (مازندران و گیلان) با آب و هوایی مطبوع، گلخانه‌های سستی جلوه‌گر هستند و فصولی از سال دامن طبیعت در این خطه مملو از گیاهان و گل‌ها است. با وجود استعداد های بالقوه که در ایران با وجود داشتن آب و هوایی خشک و نیمه‌خشک به چشم می‌خورد، سهم آن در تجارت جهانی

نظرها پنهان مانده و حاضر به بهره‌گیری از آنها در راستای دستیابی به اهداف ملی خود نشده‌ایم.

اما بهره‌گیری از توانمندی‌ها و مزیت‌های موجود، مستلزم استفاده از فناوری‌های نوین است. در صورت استفاده از روش‌های جدید علمی، میزان تولید گل و گیاهان زینتی کشور دست‌کم ۵۰ درصد افزایش می‌یابد. با وجود فعالیت شماری از هموطنان در بخش تولید گل و گیاه در ایران، ایجاد یک مرکز اطلاع‌رسانی برای آموزش و تبادل اطلاعات آنها الزامی است.

چنانچه این مرکز راه‌اندازی شود، بسیاری از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها فرصت اشتغال و همکاری با تولیدکنندگان سنتی گل و گیاه را خواهند یافت و در چنین فضایی امکان آموزش و بهره‌گیری از فنون جدید در زمینه پرورش گل‌ها و گیاهان زینتی به وجود خواهد آمد. اما در بیست سال اخیر، اقدام اساسی در این زمینه‌ها صورت نگرفته است. با وجود آنکه ارزش صادرات گل و گیاهان زینتی در ایران در سال ۱۳۸۰ حدود ۳۰ میلیون دلار تخمین زده می‌شود که سه برابر رقم ۱۰ میلیون دلاری سال ۱۳۷۹ است و این رشد چشمگیری را نشان می‌دهد، اما دست‌اندرکاران این مجموعه عقیده دارند که ایران توانایی صادرات سالانه ۳۰۰ تا ۵۰۰ میلیون دلار گل‌های زینتی (به صورت شاخه

گل‌کاران و نقش مخرب دلال‌ها و واسطه‌ها، مشکلاتی است که هنوز مرتفع نشده است.

این مشکلات که سال‌ها به آنها اشاره می‌شود، مانع بزرگی برای بهره‌گیری بهینه از استعدادها و موجود در زمینه پرورش و صادرات گل و گیاهان زینتی است.

وزیر جهاد کشاورزی در اواخر بهمن ماه سال ۱۳۸۰ در همایش ملی گیاهان دارویی ایران گفت: ارزش صادرات گونه‌های گیاهی ایران در ۱۰ سال اخیر ۲۷ میلیون دلار بود، در حالی که ارزش مبادلات گیاهان دارویی جهان تنها در سال ۲۰۰۰ میلادی ۴۳ میلیون دلار برآورد شده است.

مهندس محمود حجتی افزود: ایران در زمینه گیاهان دارویی دارای پیشینه و تاریخ پرافتخاری است، اما در دهه اخیر به حاشیه رانده شده است. وی افزود: کمتر کشوری در جهان یافت می‌شود که مانند ایران دارای تنوع اقلیمی باشد، طوری که در ایران هفت هزار گونه گیاهی وجود دارد که ۱۰ تا ۲۷ درصد آن انحصاری است.

اشاره مسؤولان وزارت جهاد کشاورزی به استعدادهای بالقوه ایران در زمینه تولید گیاهان زینتی و دارویی، نشان می‌دهد که در این سرزمین چه استعدادهای بالقوه‌ای در دسترس عموم مردم است که از

گل و گیاهان زینتی که سالانه بالغ بر چندین میلیارد دلار است، ناچیز است.

به گفته رییس دفتر امور گل و گیاه وزارت جهاد کشاورزی، سالانه ۸۵۰ میلیون شاخه انواع گل‌های زینتی در ایران تولید و به بازارهای داخلی و خارجی عرضه می‌شود.

دکتر محسن کافی استاد دانشگاه عقیده دارد که ایران به لحاظ تولید این میزان گل زینتی، موقعیت ممتازی در جهان دارد، اما در ۹ ماه نخست سال ۱۳۸۰ حدود ۳۰ میلیون دلار انواع گل زینتی به کشورهای همسایه و برخی کشورهای اروپایی صادر کرده است. اما می‌توان با استفاده از ظرفیت‌های موجود این رقم را به میزان قابل توجهی افزایش داد.

کافی می‌گوید: بازارهای حاشیه خلیج فارس، کشورهای آسیای میانه و برخی کشورهای اروپایی بستر مناسبی برای صادرات گل و گیاه ایران است و باید باور کنیم که می‌توانیم با توجه به موقعیت منحصر به فرد کشورمان، یکی از قطب‌های راهبردی تولید و عرضه گل و گیاه در سطح جهان باشیم.

وی عقیده دارد که ناآشنایی گل‌کاران با فناوری‌های جدید، نظام سنتی بازاریابی، حمل نامناسب گل و گیاه با خودروهای باری، فقدان استفاده بهینه از توانمندی‌های موجود به دلیل بنیه علمی ضعیف

بریده و گلدانی)، درخت و درختچه و حدود ۱۰ تا ۲۰ میلیون دلار گیاهان دارویی را دارد، مشروط بر آنکه از نظام تولید سنتی خارج شود و با احداث گلخانه‌های مدرن و بهره‌گیری از دانش و فناوری روز، آموزش دست‌اندرکاران تولید و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای صادرات (بهبود سیستم بسته‌بندی و حمل و نقل گل و گیاهان زینتی از مراکز تولید تا بازارهای جهانی) امکانات لازم برای حضور موفقیت‌آمیز در بازارهای بین‌المللی را فراهم سازد.

با وجود چنین استعدادهایی، پرورش دهندگان گل و گیاهان زینتی از مشکلات عدیده‌ای سخن می‌گویند که بی‌توجهی نسبت به رفع آنها چیزی جز از دست دادن فرصت‌های سرمایه‌گذاری، اشتغال و تجارت را به دنبال ندارد.

مدیرعامل اتحادیه تعاونی‌های تولیدکننده گل و گیاهان زینتی می‌گوید: فرایند تولید گل و گیاهان زینتی در ایران اکنون برنامه‌ریزی شده نیست و به صورت سنتی است. گلخانه‌های ایران هنوز سقف نایلونی دارند و با بخاری (نفتی) گرم می‌شوند. اما برای مطرح شدن در بازارهای جهانی باید ابزار لازم را فراهم ساخت و گلخانه‌ها را با امکانات تمام خودکار یعنی تجهیزات حرارتی دما، رطوبت و سمپاشی به موقع مجهز ساخت.

رضا مهربانی با اشاره به ضرورت بازسازی و نوسازی گلخانه‌های قدیمی می‌گوید که پیشنهاد وی مبنی بر وارد کردن ۷۰۰ هزار مترمربع گلخانه با تجهیزات کامل در یک دهه اخیر به نتیجه نرسیده است.

این در حالی است که تقریباً نیمی از گل‌های تولیدی ایران در حال حاضر ضایع می‌شود که ارزش اقتصادی آن سالانه ۱۱۰ میلیون دلار است. نبود سردخانه‌های مناسب و تجهیزات لازم برای حمل و نقل گل، علت اصلی بروز این ضایعات است.

با وجود آنکه سالهاست بحث از ایجاد پایانه گل و گیاه مطرح است، به تازگی زمین آن در تهران خریداری شده و هنوز اقدامی برای تجهیز آن صورت نگرفته است. در حالی که ایجاد پایانه به نظم در توزیع، افزایش صادرات، ارتقای کیفیت و ارتباط مناسب میان بخش‌های تولید و صادرات کمک بسزایی خواهد داشت.

از سوی دیگر وعده‌های عمل نشده و نبود برنامه‌های حمایتی از سوی دولت، موجبات دلسردی و گله‌مندی تولیدکنندگان را فراهم ساخته است. به گفته یکی از پرورش‌دهندگان گل و گیاه، فقدان نهاده‌های گلخانه‌ای، ترابری هوایی و پایانه ویژه صدور گل و گیاه در غرب مازندران، مشکلات عمده گلخانه‌داران این خطه است.

وی عقیده دارد که فقدان تشکیلاتی که بتواند به مشکلات سروسامان دهد، سالانه میلیاردها ریال خسارت به گلخانه‌داران وارد می‌کند.

غلامرضا محرابی در گفت‌وگو با خیرگزاری جمهوری اسلامی اظهار داشت: به علت وجود جلگه کم‌وسعت در غرب مازندران، در پنج سال گذشته مسؤولان مصمم شدند فعالیت‌های پرورش محصولات گلخانه‌ای را در این منطقه جایگزین فعالیت‌های کشاورزی کنند. اما تاکنون هیچ اقدام حمایتی انجام نشده است.

هنوز مشکلات کمبود نهاده‌ها و طرح جایگزینی سوخت کنونی گلخانه‌ها پابرجاست و فقط مسؤولان در سخنان خود پرورش گل و گیاه در این منطقه را دارای اولویت جلوه می‌دهند، اما در عمل یاری‌رسان فعالان این بخش نیستند.

یکی دیگر از گلخانه‌داران تنکابن می‌گوید: بخش بزرگی از درآمد گلخانه‌داران برای تهیه نایسلون حفاظت از گلخانه در برابر حوادث طبیعی و جابه‌جایی گل و گیاه هزینه می‌شود که در واقع بر باد رفته است. اگر برای ساخت گلخانه از اصول پیشرفته و مهندسی پیروی شود، پایانه‌های گل و گیاه در مراکز اصلی تولید ایجاد شود و نهاده‌های موردنیاز گلکاران به موقع فراهم شود، می‌توان سالانه میلیون‌ها دلار درآمد ارزی کسب کرد و زمینه

امکانات مناسب برای حضور فعال در بازارهای جهانی تعبیه شود، راه‌اندازی پایانه‌های گل و گیاه در مراکز تولید، ایجاد سیستم حمل و نقل مناسب زمینی و هوایی، بسته‌بندی مناسب، بازاریابی، حضور در نمایشگاه‌های خارجی و... ضرورتی غیرقابل انکار است.

به عقیده کارشناسان، با برنامه‌ریزی مناسب و تمهید امکانات ضروری، می‌توان در یک دوره سه‌ساله سطح صادرات گل و گیاه ایران را تا ۱۰ برابر میزان کنونی افزایش داد و علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف این فعالیت سودده را ترغیب نمود.

برخی کارشناسان، گسترش همکاری با شرکت‌های خارجی فعال در این رشته به ویژه شرکت‌های هلندی که در زمینه تولید و تجارت گل تجارب زیادی دارند، می‌تواند مؤثر باشد و حتی زمینه جذب سرمایه‌گذاری آنها را فراهم سازد.

به هر حال به نظر می‌رسد که هنوز عزم واقعی برای بهره‌گیری از استعدادهای و مزیت‌های نسبی اقتصاد ایران در بسیاری از بخش‌ها از جمله باغبانی و گل و گیاه وجود ندارد و مسایل و مشکلات فعالان در این بخش نادیده گرفته می‌شود. انتظار می‌رود که در راستای تحقق اهداف برنامه سوم در زمینه جهش صادرات غیرنفتی، توجه جدی به زمینه‌های دارای مزیت نسبی برای حضور در بازارهای جهانی معطوف گردد.

دانش و فناوری روز، نظام تولید سنتی و... واسطه‌ها نیز بر مشکلات آنها افزوده‌اند. نبود پایانه‌های گل در مراکز تولید سبب شده که دلال‌ها به قیمت بسیار نازلی گل‌های تولیدی را از پرورش‌دهندگان خریداری کنند. گاهی قیمت برای یک شاخه مریم در باغ فقط ۵۰ ریال است، در حالی که در گل‌فروشی‌های سطح تهران بین ۲۵۰۰ تا ۴۰۰۰ ریال عرضه می‌شود. گفته می‌شود که بهای خرید گل از گل‌کاران در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال قبل از آن تا ۷۵ درصد کاهش داشته که این امر بر بنیه مالی گل‌کاران اثر منفی دارد.

با وجود پایانه‌های گل، مراکز واقعی خرید و فروش گل برای عرضه در بازارهای داخلی و خارجی سامان می‌یابد و نه تنها تولیدکنندگان مورد حمایت قرار می‌گیرند، بلکه از افزایش بی‌رویه قیمت گل توسط دلال‌ها برای مصرف‌کنندگان جلوگیری و زمینه رونق صادرات نیز فراهم خواهد شد.

به عقیده کارشناسان، ساماندهی به تولید و صادرات گل و گیاهان زینتی به یک برنامه‌ریزی جامع و دوسویه برای معضلات تولیدکنندگان و صادرکنندگان نیازمند است. از یک سو می‌بایست مشکلات بخش تولید همانند ساماندهی به نظام نوین تولید و خروج از روش سنتی، دستیابی به فناوری و ایجاد گلخانه‌های مدرن، دسترسی به نهاده‌های موردنیاز و... می‌بایست حل و فصل شود. از سوی دیگر

تسویق سرمایه‌گذاری و اشتغال در این رشته را فراهم ساخت.

تولیدکنندگان گل و گیاهان زینتی در مازندران به طور عمده در تنکابن و نوشهر مستقر هستند که با ۲۳ هزار نفر شاغل در این بخش سالانه بیش از ۲۰۰ میلیون اصله و گلدان از انواع درختچه و سایر گل و گیاهان آپارتمانی و زینتی و باغچه‌ای تولید می‌کنند.

در استان تهران، شهرستان شهریار ۱۵۷ گلکار در ۳۱ هکتار فضای سرپوشیده و ۹۵ هکتار فضای باز به پرورش گل و گیاهان زینتی اشتغال دارند. در استان تهران تقریباً نیمی از گل و گیاه تولیدی در کشور پرورش می‌یابد که بخش عمده آن در شهرستان محلات است.

در استان خوزستان نیز گل‌هایی پرورش می‌یابد که از نظر کیفیت در رده بالایی قرار دارند. گل مریم تولیدی در دزفول در سطح کشور رتبه اول را دارد و گل‌های رز این منطقه در رده دوم قرار دارد. ۸۲ درصد گل و گیاهان تولیدی در استان خوزستان در شهرستان دزفول پرورش می‌یابد. اراضی زیرکشت گل در دماوند از ۲۰۰ هکتار در سال ۱۳۷۹ به ۲۲۰ هکتار در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته و تولید آن به ۵۶ میلیون شاخه رسیده است.

گذشته از مسایل و مشکلاتی که تولیدکنندگان گل و گیاه با آن روبه‌رو هستند، به ویژه در زمینه حمل و نقل، اجاره زمین، کمبود و نبود نهاده‌ها، دسترسی نداشتن به